







Publikace vznikla a byla vydána pod odbornou  
záštitou a koordinací:



Centra adiktologie, PK 1. LF UK v Praze a VFN v Praze

Díky finanční podpoře:

projektu Píprava a rozvoj denního magisterského studia oboru adiktologie  
CZ.2.17/3.1.00/31430



Evropský sociální fond  
Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti

Tento projekt je financován Evropským sociálním fondem, státním rozpočtem České republiky a rozpočtem hlavního města Prahy.



Výukový text

# **Kokain – uživatelé, užívání**

Autor: Jaroslav Šejvl

Centrum adiktologie

# Obsah

Uživatelé .....	3
Trip.....	4
Americká scéna.....	5
Britská scéna.....	6
Evropská scéna .....	9
Období po I. světové válce .....	12
Svět.....	12
československo.....	14
Další rozmach a pravidelné užívání .....	15
Směr Evropa .....	18
Yardies .....	21
Realita.....	22
Moss Side.....	23
Použitá literatura.....	26

# Uživatelé

Užití cracku je vždy subjektivní. Předpokládá se, že crack je taková droga, která vyvolává touhu po dalších a dalších dávkách; výsledkem je zaarovaný kruh. Podobné zprávy se vždy šíí i o ostatních drogách; budily strach ve společnosti, ale ne vždy se ukázaly opodstatněné. Stejně tak je to u cracku.

Tyler uvádí, že výzkumem mezi 308 dospívajícími uživateli cracku v Miami se zjistilo, že 90% z nich zkusilo crack, 29% jej užívalo denně a 1 – 2% jej užívali injekčně (Tyler, 2000, s. 216).

Působení cracku je kratší a intenzivnější než u stejného hydrochloridu kokainu. U kokainu pocit rozjařené energie přichází během několika minut a vytrácí se po 15 – 40 minutách.

Crackový nával přichází skoro okamžitě, začíná se zmirovnávat během několika minut a odezní asi po 20 minutách. Stejně jako u amfetaminů nastupuje pocit sebevědomí a síly – mentální, sexuální i fyzické – snížení chuti k jídlu a únavy. Vzhledem k rychlému nástupu a odeznění je tento zážitek hodnocený spíše jako mírný (tzv. „aristokratická jízda“). Typický uživatel kokainu šupá opakovaně během zábavy nebo při práci, zvláště když určité specifické úkoly vyžadují více energie, soustředění a představitost. Touto konzumací dochází k přetížení nervové soustavy a při zvyšování dávek nebo u vnímavějších uživatelů se může vyvinout toxická psychóza; paranoia, chaos a hypervnímatost.

Kokainová injekce p sobí individuáln . M že vyvolávat nevolnost až zvracení a úzkost; zkušené uživatelé používají sexuáln podbarvené termíny „totální orgasmus celého t la“ a „elektrifikace t la“. ím vyšší a delší je kokainový trip, tím krkolomn jší a drsn jší je vyst ízliv ní; stejn jako u jiných návykových látek, i zde nastupuje melancholie, únava a hlad.

## Trip

Slangov se „trip m/mejdan m“, kde se užívá crack, íká „*cracková mise*“, „*binge*“ nebo „*run*“. Mohou trvat i 24 hodin a jeden uživatel je schopn užít celkem i 14g. Tyler to, podle sd lení Lewise, popisuje následovn : „za íná to masivním raušem; srdce Vám bije prud eji a myšlenky ubíhají rychleji a rychleji ve zmenšujících se kruzích. Ten nádherný pocit vás však velmi rychle opouští, a tak chcete stále víc a víc. Máte dojem, jako by Vás ten nádherný pocit podvád í. První náraz je vždy nejlepší a už se nikdy nevrací, i když strávíte celý ve er tím, že se snažíte dosáhnout ho znovu. Po osmi nebo deseti zhoupnutích nahoru a dol za ínáte být paranoidní, slyšíte neobvyklé v ci, zmoc uje se Vás panika s pocity hrozící záhuby. Ale pokud Vám n co zbylo, stejn po ád pokračujete dál. Znáám jednoho lov ka, který m í asi 15g a nemohl se dostat ven z místnosti v Sepherd’s Bush. Nedokázal p estat kou ít, dokud jeho plíce doslova nezkolabovaly. Prokou íl 800 liber šterlink . O t í roky pozd ji jsem já sám prokou íl všechny sociální dávky, které m íly být na nábytek do nového bytu. Myslel jsem si: Dám si jenom jednu..., a d ív než si to uv domíte, utratíte 1300 liber. Trvalo mi to týden.“ Když se sejde skupina v tzv. „crackovém dom “ a dají dohromady všechny zdroje, nálada po n kolika dávkách se m že rychle stát naprosto šílená. Lewis vzpomíná, že byl v jednom byt í na Mozart Estate v západním Londýn . Jeden z p ítomných uživatel po napln ní dýmky pod vlivem exaltace vzal pušku a st elil do stropu. „Lidí p ícházelí a odcházeli“, íká Lewis, „žebralí, obtěžovali, seškrabovali z podlahy spadané droby, vrhali se na ostatní zesláblé lidi. Mnohokrát docházelo k násilí. Nejhorší to je, když padáte dolů... Jako obyčejně



*jsem si uvědomoval, o co jde, když jsem chtěl víc.*" (Tyler, 2000, s. 217 – 218).

## Americká scéna

To, co kokainový náraz v 80. letech 19. století způsobil, bylo množství registrovaných léků, které obsahovaly extrakt z kokových listů. Používaly se proti všemu: od rýmy až po syfilis. Tato skutečnost byla zřejmě zejména v USA, kde se dalo vybrat ze širokého spektra, od lípky, přes pastilky, nosní kapky až po cigarety. Jedním z velmi úspěšných podnikatelů byl korsický chemik Angelo Mariani, který vyrobil víno, jež neslo jeho jméno. Mezi jeho zákazníky patřili ruský car, vrchní velitel britské armády, princ waleský a norský a švédský král; papež Lev XIII. nazval Marianiho víno „dobrodincem lidstva“ a vyznamenal ho zlatou medailí.

Coca Cola byl nápoj, který vznikl koncem 19. a na začátku 20. století a využíval povzbudivé účinky koky. Vyrobená byla v Atlantě drogistou Johnem Pembertonem a původně se prodávala jako „hodnotné mozkové tonikum a prostředek na všechna nervová trápení“; tak znělo heslo při jejím představení v roce 1886. Byla také propagována jako nealkoholický nápoj, protože neobsahovala ani stopu alkoholu. Byla tak označována, přestože obsahovala dva chemické stimulanty – kofein a kokain. Od roku 1903 byli výrobci – pod tlakem veřejnosti – donuceni přestat používat kokainový sirup (ale ne kofein) a namísto něj použít příchutě derivované z kokových listů, ale bez kokainu. Stejný nestimulující extrakt z listů se používá dodnes, jeho zdrojem je suché údolí na severovýchodě Peru.

Tlak proti Coca Cole vyvolala americká média, která spojovala kokain s kriminálními živly na jihu USA. Existující příběhy v New York Times o „erných násilnících“. Stejně noviny ve svých historkách označily drogu za „potencionální motiv ke vtažení všech černochů po celé zemi do abnormálních zločinů“ a naznačily, že „v tšina útoku proti bílým ženám na Jihu ... je přímým důsledkem kokou poblázněných černých mozků“. Samozřejmě existoval i politický rozměr této

paniky, nebo jak uvedl časopis High Times „optimismus pokrokové země byl nahrazen legální segregací a lynčováním“.

Stejnou roli jako sociálně politický tlak hrál i komerční boj o to, kdo bude uplatňovat rozhodující kontrolu na nově nastupující látkou – farmaceuti, drogisté nebo lékáři? Cílem Americké lékařské komory (AMA) byl prodávat všechny drogy pouze na předpis, tím posílit svůj vlastní status a komerční nadvládu. Z pohledu kokainu byla válka skutečně vyhraná v roce 1914, kdy Harrison v drogovém zákoně (s nesprávně nazvaným kokainem jako „narkotikem“) zakázal používání koky a omezil výrobu a distribuci všech výrobků z koky.

Ve stejné době federální vláda razila cestu mezinárodnímu hnutí, které se snažilo omezovat nejen výrobu a obchod s kokou, ale také s opiáty. Amerika toho času prodávala první zkušenost s vlnou pouliční „narkomanie“ a mířila ke svému finálnímu a fatálnímu rozhodnutí – radikálně zasáhnout (Tyler, 2000, s. 225 – 226).

## Britská scéna

Británie také prošla sérií kokainových pokusů. Kočičky leží v 19. století, kdy se rozšířily, na výtažcích koky založen léky a tonika propagovaly na širokou škálu onemocnění. Tehdy se ještě ani mezi aristokratickými bohémskými kruhy nepodařily kokové vešmáry – zatím primárně udávalo opium a hašiš. Sir Arthur Conan Doyle, vytvořitel svého vysoce známého Sherlocka Holmese, popisuje i „rekreačním“ užívání koky. Poprvé vystupoval v knize A Scandal in Bohemia (1886). V knize The Sign of the Four, která byla publikována v roce 1888, vysvětluje famózní detektiv povahu koky: „*předpokládám, že její vliv je fyziky špatný. Přece však jsem na tom našel to, co je tak nadpřiročným a fantasticky stimulující a tak to pročistí mysl, že její druhotné skutky jsou věci krátkého okamžiku*“ (Doyle, 1971, s. 103).

K prvnímu seznámení široké veřejnosti s kokainem došlo v roce 1901, kdy dvě mladé herečky zemřely na předávkování. Velký otřes způsobily hem první světové války v letech 1914 – 1918, kdy bývalá

trestankyn a prostitutka byla uv zn na za prodej drog kanadským vojenským jednotkám ve Folkestonu. Tyto jednotky byly ur eny pro obranu zem a užívání kokainu bylo významným p estupkem zákona; pravd podobným zdrojem kokainu bylo N mecko, tehdy nejv tší výrobce legálního kokainu. To dodalo celé p íhod ješt pikantn jší p íchu . Rozší ila se myšlenka, jak se ukázalo nesprávná, že epidemie š upání kokainu v britských jednotkách není náhodná. Bylo vydáno na ízení, které nastolilo p ísnou linii v postupu proti drogám a je v ú innosti do dnešních dní. Oddíl 40B v Zákon na obranu království<sup>1</sup> se soust edil ve svých omezeních hlavn na kokain. Poprvé bylo zakázáno jeho držení s výjimkou léka ských osob, farmaceut a veterinárních léka . Kokain bylo možné vydávat pouze na p edpis a ten bylo možné p ípravit pouze jednou.

Britové sice nem li ernochy, ale m li velkou obec í an , kte í žili ve východním Londýn v oblasti dok . Živili se p ekupnictvím drog a prostitucí. í ané z Limehousu byli podez elí z obchodu s opiem. Ko eny kokainové závislosti byly asto p ípisovány tajemnému trustu se sídlem v Londýn . Na své mise používal ženské „drogové fanatky“; byly v ajovnách v módních tvrtích West Endu. Terry Parssinen to zaznamenal ve své knize Secret Passions, Secret Remedies. Skoro jako strašidelná povídka zní skute ný p íb h Billie Carletonové, mladé here ky, která byla po návšt v plesu na po et vít zství v Albert Hall v roce 1918 nalezena mrtvá ve svém byt . P edpokládá se, že zem ela na p edávkování kokainem – a koli bylo zárove prokázáno opium a prášky na spaní. P í koronerov šet ení se ukázalo, že Billie kou ila opium na West Endu a p ešla pak na š upání kokainu a heroinu. P ípad Cerletonové vedl, by nep ímo, ke tvorb nových zákon .

Rekrea ní užívání kokainu b hem prvních desetiletí 20. století sledoval práv již zmi ovaný Parssinen; zdrojem mu byly zejména soudní zprávy. Zjistil, že zatímco rekrea ní užití p íbližn stejní jako

---

1 DORA – Defense of the Realm Act.

dnes se objevuje v amerických městech asi od roku 1890, britská scéna s ním neměla problémy až do roku 1915<sup>2</sup>/1916; a co do rozsahu, byla nesrovnatelně menší. Užívání kokainu se objevovalo v několika oblastech Londýna (morfin a heroin byly upožadány). Stejně jako v USA, londýnské ulice byly plné typických mladých pracujících nebo ke zločinu tíhnoucích mladíků a prostitutek. Užívání bylo rozšířeno mezi bohémy a v divadelních kruzích, jak ukázal například Billie Carletonová. Aleister Crowley psal o užívání kokainu v aristokratických kruzích; souasně s užíváním kokainu docházelo i k užívání heroinu – nedocházelo však ještě ke klasickému zneužívání, nebo obě látky byly běžně předepisovány lékaři a byly legální.

Britský Daily Mail ze dne 14. prosince 1918 uvádí: *„V Londýně existují domy a byty, kde se schází muži a ženy, právníci, politici a herečky, koncertní umělci a další, požijí pár dávek kokainu a baví se až do rána“* (Vaněk et Nožina, 2009, s. 127).

Anglická kokainová scéna prvních desetiletí 20. století se v podstatě nezmenšila do roku 1930. Podle Parssinena se mnoho uživatelů rozhodlo přestat s tímto zlovykem; jen několik postarších uživatelů morfia přetrvávalo do dalšího desetiletí. Britský drogový problém<sup>3</sup> byl v podstatě vyřešen do zmínovaného roku 1930. Obchodování s návykovými látkami se pravděpodobně zvýšilo zejména díky farmaceutickému průmyslu, jehož agresivnímu obchodování s barbituráty a do konce 30. let i s amfetaminy bylo obtížné odolat. Svými účinky amfetaminy velmi snadno překonaly kokain; přitom sibiřské opium bylo snadno dostupné v různých formách (tablety, prášek a

---

2 V roce 1915 pouze v SOHO (Londýn) existovalo 150 nelegálních klubů. A to i přes skutečnost, že po desátá hodina večerní byla tzv. policejní hodinou (zavírací hodina klubů, která byla stanovena úřady).

3 Britským drogovým problémem Parssinen označuje ilegální scénu s kokainem a heroinem/morfinem (Tyler, 2000, s. 229).

injekce); a to vše za elementárního předpokladu – legality amfetamin. Od konce 50. let se opět začal objevovat kokain; prodával se v nich kterých jazzových klubech v SOHO a byl užíván zpravidla jako doplněk k heroinu. Aplikoval se hypodermickou jehlou jako kombinace (speedball). Modelem a vzorem byla americká jazzová scéna. Mezi hlavní uživatele tehdejší doby měly zřejmě i adit muzikanty a i jiní beatniky. Dodávky pocházely zpravidla z nemocničních lékáren; uživatelé se mohli tedy spolehnout na kvalitu požadovaného produktu. V roce 1967 došlo k zásadní události v rámci nové vládní politiky – otevřely se první specializované kliniky pro závislé, ale zároveň došlo ke zvýšení bezpečnostních opatření, ke zpřísnění předepisování heroinu a kokainu a k zesílení bezpečnosti nemocničních lékáren. Počet uživatelů, kteří si obstarávali kokain na lékařský předpis, se snížil o více než 50%; mnoho z nich přešlo na metedrin (Tyler, 2000, s. 226 – 229).

## Evropská scéna

Ve Francii, zejména v Paříži byly prodejem a zneužíváním kokainu nejvíce zasázeny bohémské čtvrti Montparnasse, Quartier Latin, Montmartre a Champs Élysées. Předkupníci ho zde distribuovali v šatnách a na toaletách nemocničních klubů, restaurací a kabaretů. Sámek *coco* (kokainu), označený nápisem *Captivante coco* (Poutavý kokain) i *Universelle idole* (Univerzální idol) zde před druhou světovou válkou bylo možné koupit za 1,5 franku za 1 gram ve dne a v noci za dvojnásobek. Existoval zde i určitý časový rozvrh pohybu předkupníků: 17 – 19 hodin (bary a restaurace), 22 – 24 hodin (tančírna) a 1 – 5 hodina (noci podniky a zapadáky). Předznačeno bylo, že francouzští vlastenci v předválečné napjaté atmosféře obviňovali Němce z pašování kokainu do Francie za účelem „oslabení francouzské rasy“, protože kokain pocházel z Německa (Vaněk et Nožina, 2009, s. 122).

Stejně tak mělo potíže i Švýcarsko. Od roku 1916 se přes jeho území stahovala vojska a v závěsu za nimi všichni. Kdo se na nich jakkoli opířivali – hlavně pařížské prostitutky. Podle Streatfielda právony

přinesly kokain do Švýcarska. Švýcarský psychiatr Hans Maier, který se ve dvacátých letech dvacátého století kokainovými závislostmi hodně zabýval, ve svém pojednání *Der Kokainismus*, podrobně popisuje více než sto závažných případů závislosti na kokainu<sup>4</sup> (Streatfield, 2003, s. 160).

Dále uvádí, že kokain si vybral svoji daň i v Rusku, resp. Sovětském svazu. Před válkou ho měla tato země opravdu velkou spotřebu. Rus Vasilij von Anrep je neuznaným objevitelem kokainu coby lokálního anestetika a další ruský vědec Sergej Kolomnin, zase započíná první zadokumentované podávání pacienta na světě. Kokain se však v Rusku nepoužíval pouze pro vědecké účely. Pařížský časopis pro emigranty *Numbers*, uveřejnil ve třicátých letech anonymní rukopis „Příběh o kokainu“, který dokládá, že v Moskvě kokain tou dobou užívali pro zábavu příslušníci středostavovských vrstev. Ze statistických výzkumů realizovaných po Velké říjnové socialistické revoluci v moskevských nápravných zařízeních vyplývá, že byly plně závislými uživateli kokainu a prostitutek (rovněž uživatelky). Z nějakého důvodu<sup>5</sup> jich v porovnání se Západem bylo daleko větší množství prodávajících/poškozenou nosících epážku.

Potížím se nevyhnuly ani Německo a Rakousko – Uhersko. Jak potvrzují některé údaje<sup>6</sup>, abúzus kokainu byl rozšířen na konci první světové války v Berlíně i ve Vídni – a z toho prostě plyne

---

4 Rovněž uvádí, že se stal svědkem případu, kdy jeden z jeho pacientů za jedinou noc zkonsumoval 19 gramů kokainu (Streatfield, 2003, s. 160).

5 Streatfield uvádí, že jedním z důvodů by mohl být nedostatek kokainu v období po revoluci a tím jeho zastání „ezání“ (Streatfield, 2003, s. 162).

6 Například: Ernst Joël a Erwin Pulay.

přesunul i do Prahy, kdy v českém prostředí to byla především záležitost poválečné éry (Vaněk et Nožina, 2009, s. 127).

# Období po I. světové válce

## Svět

Poválečné období bylo velmi specifické – byly realizovány válečné repatriace na straně poražených zemí, oba státy (Rakousko i Německo) postihla silná inflace, která společně s materiálním nedostatkem, hladem a morálním úpadkem a pocitem frustrace a porobení (umocněným ještě Versailleskou smlouvou) bylo ideálním „podhoubím“ pro rozkvět užívání drog a mezinárodního obchodu s nimi (legálního obchodu včetně). Jednou z oblastí, která však získávala zakázky a byla schopná samostatné činnosti a zisku, byl farmaceutický průmysl zaměřený na výrobu kokainu; při této příležitosti docházelo k čím dál většímu únikům kokainu z legálního do nelegálního prostředí – do obchodu s drogami.

Na základě této skutečnosti Van Eck s Nožinou uvádí, že *„Berlín si záhy vysloužil přezdívku hlavní město kokainu“* (Van Eck et Nožina, 2009, s. 130).

Drogy se na černý trh dostávaly ze všech subjektů, které měly s jejich nakládáním cokoli do činění – továrny na výrobu kokainu, lékárny, lékaři a lékové distribuční firmy. Díky tomu, že Berlín i Paříž byly městy hlavními městy zábavy s ohromným kupním potenciálem a mezinárodní klientelou, bylo po válce a lidé se chtěli bavit a zapomenout na strasti prožité války, stala se tato města záhy centrem obchodu s drogami.



Kokain byl na ulici často edn kyselinou bórovou, novokainem a dalšími p ísadami. Prodáván byl obvykle v paketech od jednoho do šesti gramů za cenu 7 – 8krát vyšším nežli byla cena oficiální. P esto se jednalo v porovnání s dalšími evropskými zem ími o nízké ceny. Situace se na berlínské scén ě začala m ěnit až dob ě, kdy N mecko v roce 1929 p íjalo nový opiový zákon, který postihoval uživatele drog až t ěmi roky v zení.

Ani tak N mecko stejn ě nem lo ve v ěci zakázaných látek íst ě sv domí, ale jak n mecká vláda, tak i výrobci se schovávali za skute nost, že pašované zboží (by í medicínské) m lo falešné značky. Ike Berman, newyorský p ekupník, se chlubil: „*Vozili jsme toho svinstva z Merckovy berlínské továrny za milion dolarů. Jednou jsem vzal sto tisíc dolarů od Rothsteina a šedesát tisíc dolarů z vlastní kapsy a šel za hlavní spojkou do továrny.*“ (Davenport – Hines, 2004, s. 232 – 233). Bou livá dvacátá léta definitivn ě v N mecku odezn la po lednu 1933<sup>7</sup>, kdy byl kanclé em zvolen Adolf Hitler a drogy se

---

7 Již v listopadu 1933 p íjalo N mecko nový dodatek k opiovému zákonu z roku 1929, který zavád ěl zp ísn ěnou ústavní lé bu pro závislé uživatele (toxikomany); ti mohli být podrobeni až dvouleté lé b ě. Zákon rovn ě umož ňoval zákaz výkonu povolání v p ípadech spojených s drogovými delikty – nap ě. zákaz výkonu povolání léka ř m, kte ř í p edepisovali drogy toxikoman ěm. V rámci politiky „rasové hygieny“ n mecká vláda dne 19. října 1934 ustavila na p íd ě ministerstva ve ejného zdravotnictví íšskou pracovní skupinu pro boj s drogami (Reichsarbeitsgemeinschaft f ūr Rauschgiftbekämpfung), která zaštitila nevládní organizace zabývající se lé bou a místní instituce. Léka ř i byli povinni hlásit uživatele úst edním orgán ěm, jakmile se s nimi dostali do kontaktu. Ti se museli okamžit ě podrobit nucené lé b ě, p ípadn ě sterilizaci, nebo byli odsunuti do koncentra ěních tábor ů (Van ěk et Nožina, 2009, s. 237). Tato skute nost rovn ě uspokojovala Anslingera, jak si: „*na narkomany tvrd ě došlápl nacistický režim a dostal situaci pod kontrolu*“ (Davenport – Hines, 2004, s. 233).

neslu ovaly „se ctí N meckého ob ana“ a byly považovány za projev dekadence; N mecká vláda zp ís ovala nejen kontrolu obchodu ve farmaceutickém pr mysly, ale zároveň zp ís ovala postih uživatel <sup>8</sup>.

## Československo

V íjnu 1918 došlo k vyhlášení samostatné eskoslovenské republiky. Nový stát byl pon kud ve zvláštní situaci s ohledem na legislativní prost edí; v tšinu zákon p evzal po rozpadlém Rakousku – Uhersku a nová novotvorba byla v prvních letech státu zam ena jiným sm rem, než je postih obchodová s drogami (blíže viz kapitola regula ní systémy).

Stejn jako ve Velké Británii nebo v N mecku, došlo k rozmachu užívání kokainu v echách až v dob první sv tové války. Do té doby nebyl v podstat známý (využíván byl jen pro léka ské ú ely). Stejn tak, jako v N mecku, byl v echách kokain získáván ze dvou zdroj :

- a) od léka , lékárník a farmaceutických, p íp. distribu ních firem a
- b) nelegálním dovozem z N mecka.

Výhodou republiky byla opa ný ekonomický stav, než v N mecku a Rakousku. Neprobíhala zde ekonomická krize a zem nebyla likvidována vále nými reparacemi; stejn tak vznik republiky zap í il pozitivní náladu ve spole nosti, oproti prohrané válce v sousedních zemích.

Kokain byl rozší en zejména mezi herci a um lci, v kabaretech, prodával se v lepších kavárnách. Tohoto fenoménu si za íná všímat jak policie, tak i léka í<sup>9</sup>.

---

8 Uživatel mohl být podroben lé b až po dobu dvou let.

9 Nap . pražská psychiatrická klinika – prof. MUDr. Heveroch a doc. MUDr. Vondrá ek.

## Další rozmach a pravidelné užívání

Zájem o kokain není ani po ukončení 2. světové války a v podstatě až do konce 60. let zůstává na okraji uživatelské poptávky. Vyšel z módy na základě nové experimentální vlny, vyplývající z 60. let, která spočívala zejména v zájmu o marihuanu a LSD. Pěkníci, kteří se soustředili na distribuci těchto drog, velmi často kokain neprodávali ze zásady; i z těchto důvodů odmítali obchodovat s heroinem a methylamfetaminem. V polovině 70. let skončila éra 60. let a s ní se na obchodní scénu vrátila stará obchodní pravidla a rituály; tentokrát ve formě módního tonika pro muzikanty. Odtud se dostával do ostatních bohémských kruhů, z nichž některé byly ještě zcela netknuté drogami – mimo alkoholu a cigaret. Klíčem k rehabilitaci kokainu tkvěl v návratu ke všemu, co bylo populární v prvních desetiletích 20. století, tedy i ke šupání (i s klamným pocitem čistoty a bezpečného užívání). Heroin získával na oblibu, ale kokain měl stále svoji pitažlivou historickou minulost. Ta mu propůjčila kouzlo, které lákalo zejména londýnské právníky, makléře a tiskové magnáty. Bohužel nevěděli, že zdánlivě rozumné dávky kokainu, které šupou, jsou stejně nebezpečné, jako kterákoliv jiná droga běžně dostupná v lékárnách. Kokain jim přinášel příchutě dobrodružství, a navíc jim umožňoval lépe fungovat v práci. Kokain začal být módní jak v bílých, vysoce elegantních kruzích, tak i v kruzích černých. A protože se kokain spojoval s úspěchem, oblíbily

si ho nižší sociální vrstvy. Ze stejných důvodů si určité skupiny lidí naopak kokain zožklivily; například hnutí punk (Tyler, 2000, s. 229 – 230).

V USA konzumace dosáhla „epidemické úrovně“ v roce 1985. Počet uživatelů se odhadoval na 12 milionů; mezi lety 1976 – 1986 podnikl kokain patnáctinásobný růst ve veřejných léčebných programech, stejně jako odpovídající zvýšení počtu návštěv na pohotovosti – tyto údaje je však nutné přijímat s rezervou, což potvrzuje sám Tyler. Jsou mezi nimi i informace o tom, že někdo zemřel na stělná poranění, která mohla, ale nemusela mít nic společného s drogami (Tyler, 2000, s. 230). I v konzumaci drog docházelo v USA ke změnám. Vyvolaly i zrod hororových příběhů a moralizujících pohádek na téma drogy. Byly určeny těm, kteří chtějí elit strukturálním problémům převážně černých, chápajících městských komunit. Nejjednodušší bylo dát vinu nezaměstnaným a bezdomovcům nebo označit všechny problémy za výsledek osobní deviace.

Stále ať jsi v tomto období kolovaly historky o známých osobnostech, které užívaly kokain nebo crack. V červnu 1986 zemřel na předávkování kokainem Don Rogers a stejný měsíc zemřel i basketbalista Len Bias.

Tyler dále uvádí, že: „v bohémských 50. a hippiovských 60.“ letech převládala chuť na drogy se spíše tlumícími účinky anebo na drogy, které zotavily pohled na svět a vyvolávaly otázku: „Co to všechno znamená: život a tohle všechno okolo?““. Pak nastoupil heroin jako pevný bod pro roky rozarovaných ideálů. Některým byl i heroin zastíněn, která dodávala uživateli pocit síly. Tento posun v oblíbených druzích drog šel ruku v ruce s charakterem doby, ve které se kvocient peněz a síly stal konečným měřítkem hodnoty. To bylo poselství, které zasáhlo běžnou ulici; zasáhlo černochy a hispánskou mládež, která s crackem získala perfektní ekonomický stimul, který jí umožnil koupit si svůj díl amerického snu. Je zajímavé, že crack získal tak hluboké kořeny právě v městech jako je Los Angeles, New York

a Washington – první je osobitost mezi velkom sty Ameriky, druhé centrum pen z a t etí st edisko politické síly (Tyler, 2000, 230 – 231).

V Los Angeles se odehrála gangsterská válka, ve které na jedné stran stál gang Crips and Bloods a jejich p íznivci a na stran druhé losangeleská policie, vedená velitelem Darylem Gatem. Gate, p írovnal v roce 1988 své nep átele k Vietkongu. Docházelo k dalším v losangeleském pr myslovém sv t mrakodrap . asopis New Left Review je sestavil do žeb í ku, který nejde p ehlédnout – na jednom z p edních míst je nemilosrdný ekonomický úpadek pracující erné t ídy. Profesionáln vosp lí ernoší odešli do lepších oblastí a finan ní zdroje m sta byly investovány do obchodní renesance centra; tam nebylo pro ernošský obchod místo. Staré manufakturní závody, ve kterých tradi n nacházeli uplatn ní dokonce i na lépe placených místech nep íliš vzd laní ernoší, se všechny p emístily nebo byly zásadn rekonstruovány. Zbývala jim tedy jen minimáln placená práce nádeníka. Mezitím se mladí ernoší, p evážn muži, poohlíželi po atraktivn jších pracích ve sfé e služeb i mimo ghetta. Výsledkem t chto zm n bylo 45% nezam stané mládeže, 50 000 bezdomovc a úmrtnost erných novorozenc , blížící se úrovni t etího sv ta. Jestliže tyto faktory p sobily no ní m ru ostatní populaci, crack znamenal poplach. Mládež ghett se seskupila kolem jediné z mála sociálních organizací, která jim n co dala – ta organizace byla pouli ní gangy. A crack bylo zboží, které dodalo gangu jeho strašlivou sílu a energii. Podobná realita probíhala ve více velkých m stech – Seatlu, Dallasu, Detroitu, Miami a Chicagu. Když ne pouli ní gangy, pak nezávislá obchodní sdružení zpracovávala a rozdílila drogu a zabezpe ovala své teritoriální nároky osv d enými zp soby – násilím a terorem. Domácí i zaoceánská válka USA proti kokainu zesílila koncem 80. let. Soust edila se na prosazování náhradního programu v zemích, které p stovaly suroviny k výrob drog. P edvád la se co nejokázalejší konfiskace kone ného produktu, v zením pro tisíce distributor a zesílením represivních opat ení proti uživatel m.

Od roku 1990 oficiální ukazatele hlásí dobré výsledky; snížil se počet návštěv v pohotovosti a počet lidí, kteří používají Národní linku pomoci, je méně než polovina.

Ti, kdo dále užívají kokain nebo crack, jsou odsouzeni k životu na okraji společnosti. To je nutí k mnohem větší bezohlednosti; dříve obchod fungoval v crackových domech a na ulici. Od roku 1990 se objevil nový styl – tzv. „freak domy“. Fungují na následujícím principu: postarší muž s vlastním bytem poskytuje sexuální služby a dárky ve formě cracku například uživatelům. Na oplátku u nich mají tyto lidé (zpravidla ženy) azyl a místo pro výdelek a žití. Přidává se ještě několik dalších žen a takto zkombinovaný harém přitahuje mladé uživatele a distributory drog a pracující muže všech vkových kategorií. Ty poslední právě kvůli možnosti si užívat; muž jde od jedné k tolika dalším ženám, kolik jich je přítomných a kolik jich stačí zvládnout. Za poskytnuté sexuální služby a vše, co k tomu patří, jako pivo, cigarety a soukromí, se požaduje poplatek – buď v penězích, nebo cracku.

Zdá se na tento způsob málo k dívat jako na úpadek moderní společnosti degenerace nebo jako na výstup do nových výšek vynalézavosti sociální kategorie lidského odpadu, je v našem názoru. Méně uživatel cracku však neznamená pro širokou veřejnost skoncování s touto drogou (Tyler, 2000, s. 233 – 234).

## Směř Evropa

Poplach kolem kokainu zasáhl oficiální kruhy na počátku 80. let. Spustila ho americká „epidemie“. V roce 1984 pobouřila Dolní sněmovna zpráva, která přerušila návštěvy USA. Zjistilo se, že: „kokain zmanipuloval respektované lidi na kriminálníky jenom kvůli uspokojování touhy, která dominuje nad všemi ostatními chutmi.“ Velká Británie se začala obávat, že se během příštích let dostane na stejnou úroveň. Zpráva doporučovala: „zesílit právní postihy drogových obchodníků ze strany celníků, policie, tajné služby a pravděpodobně i ozbrojených sil“. Brzy potom v roce 1986 byl přijat

Zákon o obchodu s drogami, který dovozoval zmrazení útrestaných drogových obchodníků a konfiskaci majetku označeného soudem.

Stále neexistovaly úplné údaje, které by dostatečně upozorovaly na to, že kokainový „teror“ plně zasáhl Velkou Británii. Silnější varování přicházelo ze strany severoamerického trhu. Kokainoví obchodníci tam přestávali mít odbytu a hodlali se zaměřovat na Evropu. Důkazy o tom byly zatím jen na seznamech celníků. V dubnu 1989 přijel na návštěvu bývalý úředník DEA Robert Stutman; na setkání s vedoucími policejními úředníky přitomně ujistil, že „za dva roky bude mít Velká Británie vážné starosti s crackem“. Přímé policii se ustavila speciální tajná jednotka, která se zaměřila na crack. Brzy potom se v médiích objevily zprávy o „yardies“. Byli to gangsteři z Jamajky, kteří nosili stelnou zbraň a patřili mezi nejlepší dealery cracku. Byli naprosto bezohlední, báli se jich dokonce i v amerických ghettech. Z ministerstva vnitra byla vyslána další komise na návštěvu do USA. Dozvěděla se tam jen nové hororové příběhy na téma crackové narkomafie a narkomanie. Při návratu je zaskočila policejní zpráva, která uváděla, že: „zneužívání cracku je stoupající problém, který se šíří všech hrabství Anglie“. Tato zpráva byla velice důkladná, vznikla na základě výzkumu, který probíhal tři roky v 10 velkých městech a byl zaměřen na kokain. Nejcitlivější problémy se objevily uvnitř nottinghamského volebního okrsku. Vyšlo najevo, že je tu: „velmi rozšířený pouliční obchod s crackem, který provozují afrokaribští jedinci“. Společně s nárstem obchodu s crackem se objevují zbraň a násilí. Ministerstvo vnitra přesto zachovávalo klid; jako odpověď na Nottingham říkali: „Je velmi pravděpodobné, že počet lidí, kteří užívají kokain nebo crack, se od roku 1989 v této zemi zvýšil. Zatím neexistuje žádný důkaz, že by spotřeba dosáhla rozměrů epidemie“. Možná, že se o tuto reakci rovněž zasloužili pracovníci protidrogových služeb. Byli to v tšinou velkorysí a prakticky smýšlející lidé, kteří měli své vlastní statistiky. Obávali se represí, které by mohly nastoupit, kdyby se rozšířila představa „epidemie“, protože tresty a kárná opatření situaci ještě zhoršují.

Jako by to všechno nestačilo, hrozilo, že cracková narkomanie vyvolá záchvat rasistického pronásledování – drogové rituály bílé domácí populace se st etnou se zvyky cizinců tmavší pleti. Tyler uvádí, že ke všem těmto aspektům se přidává ještě další problém, a to skutečnost, že přes tyhle léta se realizovaly programy a služby pro uživatele, ale žádný z nich nebyl zaměřen na etnické menšiny, (Tyler, 2000, s. 236). V drtivé většině byla léčba zaměřena na bílé muže, kteří užívali opiáty, a to zpravidla injekční formou. Tuto skutečnost si uvědomil Janaka Perera, který se odborně vnoval jedné z nejzanedbanějších čtvrtí jižního a západního Londýna. K problému s crackem s ním hovořil právě již zmíněný Tyler: „Lidé mají pravdu, když mluví o ohniscích drogových problémů. U nás (Londýn, rok 1992) to zatím nedosahuje rozměrů epidemie jako v USA, ale tahle centra těchto narkomanů jsou uvnitř černých komunit a to je sakra vážné. Rozbívá to komunitu, devastuje to. Pracoval jsem na Mozart Estate v severním Westminsteru předtím, než tam policie udělala v létě roku 1992 razii. Vydržel jsem s dealery a narkomany. Viděl jsem zoufalství a beznaděj. Mnoho z těchto lidí zemřelo již v osmnácti, devatenácti. Mnoho z nich se ukrývá, protože začínají s heroinem“ (Tyler, 2000, s. 236). Perera tvrdí, že kokain signalizuje koncem 70. let u mladých lidí úspěch. „Udělal na mne velký dojem, když jsem viděl člověka, jak si přidal trochu charlie do spliffu. Říkalo se o něm, že se musí mít dobře.“ Crack přišel na scénu koncem 80. let jako oběživo. Byl to prostředek, jak získat sebedůvěru, když nevyšla žádná ekonomická příležitost. Obchod sám atraktivní nebyl. Po všech těch událostech, které byly spojeny se Stumanovou návštěvou v roce 1989 se úřady spokojily konstatováním, že žádná epidemie neexistuje. Mohly dojít k tomuto závěru jenom proto, že neměly přehled o těch správných místech. Sledovaly jen žádosti o léčbu, které pocházely z 95% od uživatelů opiátů/opia. Nemáme crackový problém, říkali úředníci, protože kdybychom jej měli, věděli bychom o něm; ale crackový problém tady byl a časem explodoval. Od Peckhamu z jižního Londýna se problém šířil na východ, západ a sever města. Podle Perery byli tehdy největšími dealery právě běloši; lehčeji



*importovali a navazovali konexe s Jižní Amerikou a jejími výrobními kartely. Ale až do příchodu cracku byla většina uživatelů drog černá – to bylo do přelomu let 1991/1992. Obvyklí černí zákazníci začali být uspokojeni a scéna se rozšířila do tradičně bílých oblastí uživatelů drog. Perera podporoval zostřenou politiku, která jediná mohla nejdestruktivnější dealery dostat z ulice, ale současně věřil, že jediná cesta, která může mít skutečně úspěch, je odlišní od represe – přestat nahlížet na crackovou narkomanií jako na exkluzivní kriminální problém a hledat zdravotní a sociální perspektivu. To znamená více léčebných programů. Ale takových, které by nesloužili jenom těžkým uživatelům, ale všem, kteří potřebují pomoc. Pererův pesimistický pohled na vpád cracku do černošských čtvrtí uvnitř měst ale nesdíleli všichni černí protidrogoví pracovníci. Tyler o tomto problému hovořil v létě 1994 s Anitou Haylesovou, která mu řekla, že: „crack byl sice hojně rozšířený, ale neovládl černou komunitu. Napáchal velké škody, ale jejich míra není jasná.“ (Tyler, 2000, s. 237). Tehdy byl, podle Haylesové, odveden kus dobré práce ze strany lidí z kostelů, bývalých uživatelů a dříve uvnitř komunit. Hlavní úkol však spatřovali v terénní práci v klubech mezi mládeží, ve vlnách a v dalších komunitách mladých, a to zejména formou kvalitní informovanosti.*

## **Yardies**

Kdo se snažil dříve latit naco proti cracku ve Velké Británii, narazil vždy na „Yardies“. Jednalo se o gang kriminálníků, kteří nosili zbraně a zabývali se prodejem drog; pocházeli ze slumů Kingstonu na Jamajce. Pohybovali se volně mezi Londýnem, Bristlem, New Yorkem a Washingtonem. Mířili mezi usedlou karibskou komunitou, kdykoli se úřady dostaly moc blízko. Se svými přáteli neměli slitování: zastřelili elitu, zmrzáků, shodili z výškových budov. Byli neohrožení a nesrovnatelně bezohlednější ve své touze po bohatství a postavení.

## Realita

Yardie znamená Jamajana, nikoho kdo přišel z „yardu“ (ghetta). Také označuje přenos kultury ze západní Indie na cizí pobřeží, a to také nesnadný transfer.

Jak se dostal crack a zbraně na scénu je diskutabilní. Vypadá to, že koeny tkví v jamajské hudební scéně poloviny 70. let v takových místech, jako byly slumy Kingstonu. Existovala tam přesná hierarchie: od operátorů, kteří pracovali s gramofonem a ampliony přes ty, kteří vybírali hudbu, až po ty, kteří se starali o vybavení a provoz. Vypadá to, že právě tyto poslední skupiny osob dostali úřadem na starost bezpečnost a rozdělování trávy pro tanečnických zábavách; tím byly sféry vlivu rozděleny.

Politici soupeřících stran jamajské Labour Party a Lidové národní strany vycítili svoji šanci. Manipulovali s lidmi, dodávali zbraně, prohlubovali rozkol během krvavých všeobecných voleb. Kampaň zanechala 800 mrtvých. Tyler uvádí, že se do tohoto problému rovněž zapletly USA – měly problémy s jamajským premiérem Michaelem Manleyem, který uznal socialistickou Kubu. Věřily, že nejlepší cesta, jak zmařit jeho znovuzvolení, je destabilizovat zemi. CIA přivezla tedy na Jamajku kokain a zbraně (Tyler, 2000, s. 238). A tedy jamajský problém vznikl jakkoli, po kokainové aféře v roce 1980 zbraně a násilí směřovaly neomylně do jamajských ghetta. Ti, kteří doufali v lepší příležitost za mořem, se usadili v amerických městech a chopili se nového trhu s crackem. Později přesídlovali i do Velké Británie. Kolem „Yardies“ vznikaly velké záhady – černá britská mládež si zařadila domovat, což mělo být dokázat. „Yardies“ traumatizovali bílou populaci, policii i politiky. Každá krvavá událost byla zdrojem pýchy, veřejné skandální odsouzení vyvolávalo radostné mrazení. Patřilo k „Yardies“ přinášelo postavení a peníze, a tak se všichni chtěli jimi stát.

## Moss Side

Zatímco hlavní rasové střety 80. let probíhaly v Brixtonu, po útoku 90. let propukly místní nepokoje v Moss Side v Manchesteru. V médiích jste se běžně mohli dočíst o střelbě mezi maskovanými mladíky kousek od městského centra. Hospoda byla rozstřílena střelbou z poloautomatické zbraně, třináctiletý chlapec byl zastřelen – možná omylem – v prodejně rychlého občerstvení. O několik měsíců později byl zavražděn dvacetiletý mladík na horském kole. Mladík na sobě nepracovní vestu, ale střelba mířila na hlavu. Tehdy vstoupila v platnost vyhláška na ochranu svobod, první mimo Londýn. Stalo se to po tom, co ztroskotalo devět procesů, protože svobodkové nechali svobodit, změnili své svobodectví nebo odmítli přijít k soudu. Tyler popisuje situaci následovně: „jako jeden z dalších odborníků jsem navštívil Moss Side i sousední Hulme v březnu 1994. Během mé první návštěvy už byly zárodky problémů evidentní. Dojem, který se mi při druhé návštěvě vtiskl, byla zkáza. V Hulmu dva ze čtyř obrovských srpkovitých bloků byly zbourány a druhé dva byly vyklizené a těsně před demolicí. Demolovány byly také tisíce okolních domků. Celá oblast byla dosouzena k likvidaci podle nového urbanistického projektu. Nový Hulme vyrůstal ze sutin, ale noví obyvatelé – podle místních zkušeností – budou bohatší a sociálně „konvenčnější než původní obyvatelé, z nichž většina se rozptýlila po celém městě“. Celá tahle akce připomíná polovinu 60. let, kdy oblast předválečných dvojdomků byla zbourána, aby ustoupila ultramoderním blokům. Ty byly zase určeny k demolicí nyní. To, že se nepovedly, se připisuje zlevněným materiálům a použité konstrukční technologii. K tomu se přidaly problémy s pojištěním, ztíženým zmatkem propojených bloků a schodišť. Jak se stavby z konce 60. let v Hulmu rozpadaly, hledali tam poslední útočiště lidé žijící na okraji společnosti. Podle dobře známé spirály úpadek kráčí ruku v ruce se zločinem, s drogami a vandalismem, jevy typickými pro toto místo. O mnoho menší Moss Side byl jen přes cestu. Ve skutečnosti hranice mezi těmi dvěma místy nikdy nebyla zcela zřejmá. Srozhledlým atraktivním parkem v centru byl Moss Side vždycky o trochu výš,

*kombinací řadových domků a důstojných viktoriánských domů. Ty se zbouraly v 60. a 70. letech a na jejich místě vznikl Alexandra Park Estate, dějiště „války gangů“ v roce 1990. Zatímco Hulm byl převážně bělošská čtvrť, Moss Side byla považována za černošskou čtvrť, ačkoliv bílí a černí žili v pospolitosti. Zabíjení a mrzačení, byly útoky černých na černé, většinou mladých na jiné mladé. „Sociologické“ vysvětlení, které jsem na místě slyšel od různých dobře situovaných lidí (kteří jako všichni, se kterými jsem mluvil, dávají přednost tomu zůstat v anonymitě): všechno vzniklo, protože mladí neměli možnost se nějak skutečně realizovat. Žili uzavřeni v ghettu, skleslí, zahnaní do kouta nepřátelstvím okolního světa; tam kuli plány, jak uskutečnit své představy o získání bohatství a postavení. Mládež se nesnažila hrát podle starých pravidel, věděla, že ten, kdo řídí hru, je nikdy nenechá vyhrát. Mladí muži chtěli zbraně, zlato, skvělá auta, drahé oblečení – chtěli se tvrdě prosadit. Policie navrhovala všechny možné způsoby, jak omezit zdroje zbraní. Byla proti otevření hranic Evropské unie; ilegálně se zbraně pašovaly z USA do černého obchodu ve Velké Británii. Ale Moss Side jsem byl zase znovu ujišťován, že ne všechno zabíjení mají na svědomí drogy, jak se všeobecně prohlašuje. Jedna mladá žena, která zná toto místo od svého narození, a teď tam pracuje jako sociální pracovnice, mí řekla“ „Lidi mají osobní spory. Začne to mezi dvěma lidmi a několika přáteli a pak se to rozmůže. A jednou můžeš jít okolo a dostaneš pořádný kopanec. Ale teď se věci vyřizují puškou, tarify stouply pěkně vysoko. Když poprvé někdo vystřelil, bylo to, jako by to zasáhlo mě, jako zásah všech mých přátel.“ Pak děti vyrůstaly a navazovaly různá spojení. Je to syndrom sicilské krevní msty. Moss Side se začala těšit špatné pověsti, což přitahovalo média, policii a příliv ztroskotanců z ostatních částí města a pak přišlo rozčarování. Jestliže úplně izolujete společnost mladých lidí, jestliže jim řeknete, že nemají naději na legitimní slušné postavení ve společnosti, pak jediný způsob, jak získat moc, je vytvořit si image gangstera. Nosíte velký bavlněný šátek, trochu se potloukáte okolo, ale s tím je spojena nutnost nosit zbraň. Jestliže ji nezačnete nosit, pak svůj image*

*ztratíte. Až do poloviny 80. let bylo překupnictví v Moss Side diskrétní a zaměřovalo se převážně na konopí. Pak se najednou přivezlo množství hnědého heroinu a obchod se posunul na ulici. Začaly se vydělávat velké peníze a poznali jste to na zvýšeném počtu zlatých řetězů a jiných drahých drobností. Bylo rozhodnuto to, co v Hulmu: zbourat budovy, ve kterých se obchod provozoval. Most, který jej spojoval s Alexandra Estate, byl vyhozen do povětří; během své návštěvy jsem viděl jeho rozebraný konec trčet do vzduchu. A to samé se udělalo se zástavbou. Ačkoli bloky jednopatrových cihlových domků vypadaly v dobrém stavu, představovaly policejní problém, a tak se zbouraly. Škola, do které chodila většina dětí, byla také srovnána se zemí. Mezitím sváry stejně jako pouliční prodej pokračovaly ve stejné míře. Nejoblíbenější místa byla tam, kde byla nainstalována zařízení definovaná jako „spící policajt“ – retardéry na zpomalení jízdy vozidel. To pomohlo přivést zákazníky k dealerům pohybujícím se pěšky. Znamenalo to také méně šancí, že budou nafilmováni skrytou policejní kamerou a minimální šance pro motorizovanou policejní jednotku. Od léta 1994 utichl rozruch kolem Moss Side a věřilo se, že nejhorší střílení a drogové problémy v této části pominuly. Ale ne všichni místní lidé, se kterými jsem mluvil, o tom byli přesvědčeni. Na povrchu to vypadalo, jako by kriminální živly byly vytlačeny, ale starý jed pracuje uvnitř.“ (Tyler, 2000, s. 244 – 246).*

## Použitá literatura

AIHW (Australian Institute of Health and Welfare). (2008). 2007 National Drug Strategy Household Survey: detailed findings. Drug statistics series no. 22. Canberra: AIHW. ISBN 978 1 74024 870 9.

Baboian, D. (1974). *Vstupenka do pekla*. Praha: Orbis.

Csémy L., Lejková P., Sadílek P., Sovinová H. (2006). *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD). Výsledky průzkumu v České republice v roce 2003*. Praha: Úřad vlády České republiky. ISBN 80 86734 94 3.

Davenport – Hines, R. (2004). *Honba za zapomněním – světové dějiny narkotik (1500 – 2000)*. Praha: BB/Art.

Delpirou, A. et Labrousse, A. (1993). *Koka, kokain, koks*. Bratislava: Bradlo.

Doyle, A. C. (1971). *Příběhy Sherlocka Holmese*. Praha: Máj.

Doyle, A. C. (1972). *Vzpomínky na Sherlocka Holmese*. Praha: Máj.

Doyle, A. C. (1975). *Poslední poklona Sherlocka Holmese*. Praha: Máj.

EMCDDA (Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost); 2009. Výroční zpráva za rok 2009: Stav drogové problematiky v Evropě. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie. ISBN 978 92 9168 379 6.

- Janík, A. et Dušek, K. (1990). *Drogy a společnost*. Praha: Avicenum.
- Kalina, K. et al. (2003). *Drogy a drogové závislosti 1 – Mezioborový přístup*. Praha: Ú ad vlády R.
- Klan, Z. (1947). *Omamné drogy*. Praha: Orbis.
- Kub P., Ška upová K., Csémy L. (2006). *Tanec a drogy 2000 a 2003*. Praha: Ú ad vlády eské republiky. ISBN 80 86734 77 3.
- Mann, J. (1996). *Jedy, drogy, léky*. Praha: Academia.
- Mrav ík V., Pešek R., Ška upová K., Orlíková B., Škrdlantová E., Š astná L., Kiššová L., B lá ková V., Gajdošíková H., Vopravil J. (2009). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2008*. Praha: Ú ad vlády eské republiky. ISBN 978 80 87041 99 4.
- NIDA (National Institute on Drug Abuse); 2010. NIDA InfoFacts: High School and Youth Trends [online]. [cit. 2010 2 14]. Dostupné z: <<http://www.drugabuse.gov/infofacts/HSYouthtrends.html>>
- Polanecký V., Šmídová O., Studni ková B., Šafr J., Šejda J., Hustopecký J. (2001). *Mládež a návykové látky v České republice - trendy let 1994 - 1997 - 2000*. Praha: Hygienická stanice hlavního m sta Prahy.
- SAMHSA (Substance Abuse and Mental Health Services Administration). (2009). *Results from the 2008 National Survey on Drug Use and Health: National Findings*. Rockville, MD: Office of Applied Studies.
- Shapiro, H. (2005). *Drogy – obrazový průvodce*. Praha: Svojtka.
- Streatfield, D. (2003). *Kokain*. Praha: BB/Art.
- Szasz, T. (1997). *Drogy: historie jedné hysterie*. Olomouc: Votobia.

Trojáková A. (2010a). Žádosti o léky v souvislosti s užíváním kokainu a cracku – analýza dat z výročních zpráv o uživatelích návykových látek Hygienické stanice hlavního města Prahy z let 1995–2008. Nепublikováno.

Trojáková A. (2010b). Pacienti registrovaní na ambulantních AT pracovištích – analýza dat Ústavu zdravotnických informací a statistiky České republiky v publikacích Psychiatrická péče z let 2000–2007. Nепublikováno.

Tyler, A. (2000). *Drogy v ulicích. Mýty – fakta – rady*. Praha: Ivo Železný.

UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime). (2009). World Drug Report 2009. Vienna: UNODC. ISBN 978 92 1 148240 9

Urban, E. (1973). *Toxikománie*. Praha: Avicenum.

Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky. (2005). Celopopulační studie o zdravotním stavu a životním stylu obyvatel v České republice – Rozsah užívání návykových látek v dospělé populaci. Praha: ÚZIS ČR. Nепublikované výsledky studie.

Valíček, P., Arcimovičová, J., Horák, V et. Vaněk, M. (2000). *Rostlinné omamné drogy*. Praha: Start.

Vaněk, M. et Nožina, M. (2009). *Mandragora, morfin, kokain – Drogový problém v českých zemích v dobách habsburské monarchie a v předválečném Československu*. Praha: KLP.

Vavínková, B. et Binder, T (2006). *Návykové látky v těhotenství*. Praha: Triton.

Vondráček, V. (1935). *Farmakologie duše*. Praha: Nakladatelství mladá generace p. i. Ú. J. S. L.

Vorel, F. et al. (1999). *Soudní lékařství*. Praha: Grada Publishing.



Hynie, S. (1995). Speciální farmakologie Díl 3. Praha: Univerzita Karlova.

Mark, M. K. (2003). Disorders associated with cocaine use: myths and truths; *Pharmacology & Therapeutics* 97 (2003), s. 181– 222.

Tracey, L., Kurtzman, B. A., Kimberly, N. O. et al. (2001). Abuse by Adolescents; *Journal of adolescent health* 2001; 28, s. 170–180.

Lullmann, L., Mohr, K. et Wehling M. (2002). Farmakologie a toxikologie. Praha: Grada Publishing.

Ševela, K., Ševík P., Kraus R. et al. (2002). Akutní intoxikace v intenzivní medicíně; Praha: Grada Publishing.

Keith, E. (2003). Válka bez konce aneb Krátký smutný příběh o dlouhé válce proti drogám. Praha: Volvox Globator.

[http://cs.wikisource.org/wiki/Versailleská\\_smlouva#\\_C4.8Cl.C3.A1nek\\_295](http://cs.wikisource.org/wiki/Versailleská_smlouva#_C4.8Cl.C3.A1nek_295)

<http://www.rect.muni.cz/drogy/POKUS/casti/kontr.htm>

[http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/T3997\\_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/T3997_00.htm)

<http://www.biotox.cz/enpsyro/pj3rerc.html>

[http://www.ped.muni.cz/wsedu/zdroj\\_mat/stud\\_mat/drogy/BM/prev.htm](http://www.ped.muni.cz/wsedu/zdroj_mat/stud_mat/drogy/BM/prev.htm)

<http://www.bbc.co.uk/czech/korespondent/13.shtml> (ze dne 9. 9. 2000).